

медаль «За доблесну працю» (1970, 1971), Почесну грамоту Президії Верховної Ради України, «За досягнення ХХ століття» з врученням іменного диплому (1999), відзнака президента України ордени «За заслуги III ступеня» (2000), Почесний хрест ордена Миколи Чудотворця (2001), Почесний хрест ордена «Святий князь Володимир» (2003), нагорода «Свята Софія», знак ордена «Почесний хрест» (2003.)

Авторитет Миколи Сергійовича серед науковців України був великим і тому він обирався членом Президії Вченої медичної ради МОЗ України з проблем «Морфології людини», протягом трьох строків був експертом ВАК України, являвся віце-президентом і членом Координаційної Ради

Асоціації стоматологів України, членом президії морфологів України, академіком шести міжнародних академій. До кінця свого життя М.С.Скрипніков являвся Головою спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських та докторських дисертацій з фаху «Стоматологія» при Українській медичній стоматологічній академії.

Відзначаючи 75-річчя з дня народження академіка Миколи Сергійовича Скрипнікова з упевненістю слід підкреслити, що життєвий творчий шлях його як науковця, організатора і керівника може служити спадщиною для майбутніх поколінь медичних працівників і студентів медичних вузів не лише України, а і суверенних держав.

УДК 611.9:378.14(477)(092)Скрипніков

*О.М. Проніна, А.М. Білич, Д.С. Аветіков, С.І. Данильченко, О.Ю. Половик,
Л.М. Хавалкіна, М.М. Коптев, Ю.В. Підмогильний*

РОЛЬ НАУКОВОЇ ШКОЛИ АКАДЕМІКА М.С.СКРИПНІКОВА В РОЗВИТКУ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ І ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ В УКРАЇНІ ВДНЗУ „Українська медична стоматологічна академія“ (м. Полтава)

Ім'я великого морфолога України, доктора медичних наук, професора, академіка Миколи Сергійовича Скрипнікова сьогодні широко відоме не лише у межах України та країн СНД, але й у країнах далекого зарубіжжя.

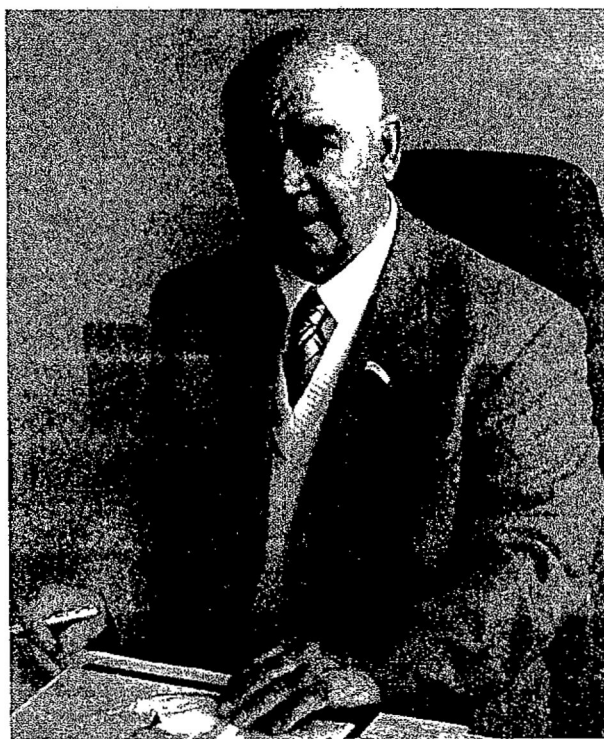
У молоді роки він прагнув до медичної освіти. Але за тяжким сімейним становищем не зміг після закінчення середньої школи вступити до медичного інституту. Лише після служби в лавах Радянської Армії він вступив до Харківського державного медичного стоматологічного інституту за спеціальністю „Стоматологія“, який закінчив з „відзнакою“ і був рекомендований для навчання в аспірантурі при кафедрі оперативної хірургії і топографічної анатомії, яку очолювала учениця і послідовниця академіка Шевкуненка В.М. доктор медичних наук, професор Тамара Василівна Золотарьова.

За роки навчання у аспірантурі Микола Сергійович зарекомендував себе дуже здібними і перспективним науковцем. Його дослідження було присвячене вивченню будови кліток лабіринтів решітчастої кістки людини, і спрямоване на виявлення різниці в зовнішній будові кліток лабіринтів решітчастої кістки людини з урахуванням залежності їх будови від форми черепа.

У 1967 році Микола Сергійович успішно захистив кандидатську дисертацію і отримав вчене звання кандидата медичних наук.

Уся подальша його наукова і педагогічна діяльність були пов'язані з кафедрою топографічної анатомії і оперативної хірургії. Формування його як вченого, викладача, організатора і керівника проходило під керівництвом завідувачки кафедри, заслуженого діяча науки України, професора Золотарьової.

Як учениця і послідовниця академіка Шевкуненка В.М., Тамара Василівна прищеплювала Миколі Сергійовичу погляди вчення В.М.Шевкуненка про індивідуальну мінливість. Ось чому вся подальша його наукова діяльність була пов'язана з утіленням у власних дослідженнях вчення В.М.Шевкуненка про індивідуальну мінливість топографії тих ділянок, що вивчалися. З першого дня роботи на кафедрі Микола Сергійович старанно ставився до обов'язків викладача топографічної анатомії і оперативної хірургії. Він відвідував усі практичні заняття і курс лекцій з предмету, які читала Тамара Василівна. На них з великою зацікавленістю

перехоплював досвід своєї учительки і успішно впроваджував його в навчальний процес. Тамара Василівна завжди вважала за необхідне відвідувати практичні заняття у своїх учнів, аналізувати проведення їх, зазначати своїм учням як слід поглиблено розбирати із студентами ті чи інші питання з теми заняття. Крім того вона вважала, що формування майбутнього фахівця з предмету не можливе без залучення його до читання теоретичного курсу. Ось чому спочатку вона рекомендувала Миколі Сергійовичу окремі теми лекцій, на яких сама була присутньою разом із іншими викладачами кафедри. Кожна з прочитаних ним лекцій широко обговорювалася на методичному засіданні кафедри,

давалася аналізу, вказувалися недоліки і надавалися рекомендації щодо читання наступних лекцій. Така систематична і послідовна робота допомогла у формуванні Мили Сергійовича як вченого, так і викладача топографічної анатомії і оперативної хірургії.

Микола Сергійович з першого дня роботи на кафедрі осумів, що топографічну анатомію і оперативну хірургію можна знати лише при систематичній роботі на забальзованому трупі. Якщо студент теоретично знав про наявність того чи іншого утвору, але не міг його знайти на трупі, Микола Сергійович самостійно відшукував відповідний вір, наголошував на його практичному значенні, зосереджував увагу на можливих ускладненнях.

Микола Сергійович не практикував у своїй роботі як видач покарання студентів, а залучав усіх студентів групи до освоєння практичних навичок. Він вважав, що якщо студент не знає проєкції оперативного доступу, то пошарове розсічення тканин є небезпечним, бо може призвести до складних і небезпечних ускладнень.

На його практичних заняттях усі студенти академічної групи активно залучалися як до освоєння теоретичної частини відповідної теми заняття, так і набуття практичних навичок. Він вказував, що поєднання теоретичного рівня знань студентів з якісними практичними навичками є запорукою успіху в подальшій роботі на кафедрах хірургічного факультету в умовах операційних.

Постійним у його роботі, як викладача, був вислів учня І.Пирогова професора О.О.Боброва: "...Шлях у хірургію клініку пролягає через анатомічний театр і хірургічний, який не пройшов анатомічної школи, не може грати на висоті свого поклику."

Микола Сергійович вважав, що якщо студенти при вивченні топографічної анатомії і оперативної хірургії повільно освоїли навчальну програму, ліквідували заборгованість, то вони допускаються до здачі екзамену, а в суцільний період, у зв'язку з введенням модульно-кредитної системи, до здачі модулю.

Як послідовник педагогічних напрямків В.М. Шевчука, він вважав, що майже всі студенти, які допущені до здачі модулю, повинні скласти екзамен або мати позитивну оцінку. Якщо в окремих групах була знайдена кількість двійок, то на засіданнях кафедри проводився ранній розбір ситуації. До викладачів, що проводили заняття у цих групах, ставилося питання щодо методики складання. Порухувалося питання про посилення контролю за проведенням практичних занять з обговоренням на щоденних засіданнях кафедри з метою покращання якості викладання предмету.

Микола Сергійович постійно і систематично проводив наукові дослідження, підвищуючи свій науковий рівень. Ще у кандидатській дисертації він достатньо глибоко вивчав різницю у зовнішній будові кліток лабіринтів решітчастої кістки людини (1967), то в докторській дисертації (1986) Микола Сергійович вивчав топографічну анатомію морфо-функціональну характеристику лабіринтів решітчастої кістки людини, провівши при цьому макроскопічне, гистологічне, електронно-мікроскопічне та морфометричне дослідження цієї ділянки. Його дослідження мають велике практичне значення, так як дозволяють практичним урядам більш широко підходити до пояснення патологічних процесів у лабіринтах решітчастої кістки та топографічного обґрунтування техніки оперативних втручань у цій ділянці.

За роки своєї роботи на посаді завідувача кафедри Микола Сергійович, як відомий вчений-морфолог, створив полтавську школу топографоанатомів і хірургів. Він вважав, що для підготовки наукових кадрів для кафедри факультету, а в подальшому академії, не достатньо вивчати лише топографічно-анатомічні особливості ділянок голови людини. При цьому молодим і перспективним випускникам

рекомендувалися теми наукових досліджень, які були присвячені іншим ділянкам організму людини.

Одним з перших його учнів і послідовників був асистент кафедри Шепітько В.І., якому було рекомендовано вивчення хірургічної анатомії хребтових артерій у осіб похилого і старечого віку. Він досконало вивчив особливості і мілнливості хребтових артерій у осіб похилого і старечого віку й успішно захистив кандидатську дисертацію (1983). Микола Сергійович вбачав у особі Шепітька В.І. перспективного науковця і викладача, рекомендуючи йому тему докторської дисертації, що була присвячена вивченню структурно-функціональних показників кріоконсервованої плаценти і впливу її трансплантації на морфо-функціональний стан ряду внутрішніх органів. Своє наукове дослідження він виконав на достатньому рівні й у 2005 році успішно захистив докторську дисертацію. Сьогодні професор Шепітько В.І. в академії очолює кафедру гістології, цитології та ембріології. За наукові дослідження йому була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки.

Однією з перспективних учениць і послідовниць Микола Сергійович вважав асистента, а пізніше доцента кафедри Дещук Тетяну Олексіївну, яка ще під керівництвом професора Золотарьової Т.В. успішно підготувала і захистила кандидатську дисертацію, присвячену вивченню хірургічної анатомії хребтового нерва людини (1980). Але вона прагнула до науки і тому їй було рекомендовано вивчення структурно-функціональних змін міокарду й інтрамурального нервового аподату серця в умовах експериментальної патології (інфаркт міокарду, коаркція аорти, внутрішньо-перикардальний стеноз легеневого стовбура). З поставленою задачею вона блискуче справилася і в 1990 році захистила докторську дисертацію. В особі Тетяни Олексіївни Дещук Микола Сергійович вбачав не лише вчену, але і перспективного керівника. Тому їй було рекомендовано очолити кафедру анатомії людини. За короткий період керівництва кафедрою вона провела велику організаційну і методичну роботу, керувала виконанням кандидатських дисертацій. Передчасна смерть не дала їй змоги продовжити наукову, викладацьку, виховну роботу, діяльність організатора і керівника, започатковану Миколою Сергійовичем Скрипніковим.

Серед учнів і послідовників Миколи Сергійовича Скрипнікова заслуговує на увагу і Дубінін С.І. Після закінчення навчання в інституті його було рекомендовано для навчання в аспірантурі. Попередньо Сергій Іванович залучався до роботи в науковому гуртку при кафедрі топографічної анатомії та оперативної хірургії. Ще у студентські роки він активно проводив наукову роботу і тому успішно пройшов навчання в аспірантурі й захистив кандидатську дисертацію, присвячену дренажу і пластиці загальної жовчної протоки в екстремальних ситуаціях (1991). Але його наполегливість, цілеспрямованість і прагнення до власного наукового росту в подальшому сприяли підготовці і захисту докторської дисертації, науковим консультантом якої і був Микола Сергійович Скрипніков.

Ця дисертація не змінила напрямку наукового дослідження С.І. Дубініна і була присвячена вивченню морфо-функціонального стану печінки, жовчного міхура та магістральних жовчовивідних проток в умовах гострого холециститу. За рекомендацією ректора академії академіка М.С.Скрипнікова професор Дубінін С.І., протягом багатьох років очолював Інститут народної медицини, на сьогодні він є завідувачем кафедри медичної біології, паразитології та генетики.

На особливу увагу заслуговує учениця і послідовниця Миколи Сергійовича Скрипнікова, випускниця медичного факультету Олена Миколаївна Проніна. Ще в студентські роки вона не лише навчалася на «відмінно», брала участь у громадському житті, а й працювала на посаді препаратора кафедри топографічної анатомії і оперативної хірургії.

Після закінчення навчання в інституті вона була рекомендована на наукову роботу. М.С.Скрипніков спочатку запросив її на посаду ст. лаборанта кафедри. Але Олена Миколаївна не лише залучалася до навчального процесу, забезпечення матеріально-технічного оснащення кафедри, а й проводила активну наукову роботу. Без навчання в аспірантурі вона підготувала і успішно захистила кандидатську дисертацію (1990), яка була присвячена топографії та морфо-функціональній характеристиці залоз слизової оболонки респіраторного лабіринту людини в нормі і при дисплазії. Вже як досвідчений співробітник і викладач кафедри, вона була рекомендована на посаду ст. викладача, а пізніше доцента кафедри. Цілеспрямованість, наполегливість, прагнення до підвищення наукового рівня викладача дозволили їй підготувати і успішно захистити докторську дисертацію, присвячену вивченню морфо-функціональному стану тканин органів сечовивідної системи при використанні хірургічних біологічних ниток, що розсмоктуються (2001). Після захисту дисертації Олені Миколаївні було присвоєно звання професора кафедри, а з 2006 року вона, в зв'язку з виходом на пенсію Миколи Сергійовича Скрипнікова, очолює кафедру топографічної анатомії і оперативної хірургії, продовжує втілювати в життя всі ті напрямки, які в свій час були започатковані на кафедрі Миколою Сергійовичем Скрипніковим. Сьогодні вона успішно готує наукові кадри і вносить вагомий внесок у підготовку майбутніх лікарів.

У свій час на посаду доцента кафедри Микола Сергійович запросив асистента кафедри анатомії людини, канд. мед.наук Євгена Вікторовича Ковальова. За період роботи на кафедрі Євген Вікторович зумів не лише зарекомендувати себе перспективним і досвідченим викладачем, а й наполегливо проводив власні наукові дослідження. Ці дослідження були присвячені одній з актуальних тем стоматології: вивченню мікроскопічної та ультраструктурної будови ясен людини (дані мікроскопічної анатомії, трансмісійної і скануючої електронної мікроскопії). У 1989 році він успішно захистив докторську дисертацію і Вченою Радою академії був затверджений на посаду завідувача кафедри пропедевтики терапевтичної стоматології, яку очолює і сьогодні. За роки керування кафедрою Євген Вікторович створив творчий колектив, розширив матеріальну базу кафедри, під його керівництвом захищено низку кандидатських дисертацій, готуються до захисту чергові дисертації.

Професор Золотарьова Т.В., працюючи завідувачкою кафедри, запросила Михайла Дмитровича Короля на посаду ст. лаборанта кафедри, яку він обіймав протягом року, залучався до проведення практичних занять і був переведений на посаду асистента кафедри, яку вже очолював М.С.Скрипніков, у зв'язку з виходом професора Т.В. Золотарьової на пенсію. У цей час асистент Король М.Д. був призваний на дійсну службу до лав Радянської Армії. Після демобілізації він повертається до інституту і влаштовується на посаду асистента кафедри ортопедичної стоматології, але підтримує зв'язки з Миколою Сергійовичем і успішно захищає кандидатську дисертацію, стає доцентом кафедри. Продовжуючи і поглиблюючи наукову роботу, Михайло Дмитрович був переведений на посаду завідувача кафедри пропедевтики ортопедичної стоматології, яку він очолює і сьогодні. Ним успішно була підготовлена і захищена докторська дисертація, яка присвячена розробці і обґрунтуванню конструкції часткового знімного пластинчастого протезу у залежності від умов фіксації (1991). Михайло Дмитрович за роки завідування кафедрою зумів не лише створити творчий колектив на кафедрі, а і сформував власну наукову школу. Серед його учнів і послідовників на кафедрі сьогодні працює 2 професори, 7 доцентів, 6 асистентів.

Серед учнів і послідовників М.С. Скрипнікова слід відзначити доцентів Білаша С.М., Пирог-Заказникова А.В., Мацюк Л.М., Єрошенко Г.М., Данильченко С.І., Пилипенка О.В.,

Васильєву К.В., Марченка В.Ю., Черно В.С., Дігтяря В.М., Гасюка Ю.А., Аветікова Д.С., Дельву М.Ю., Гасюка А.А.

Усі вони пройшли чудову школу під керівництвом М.С.Скрипнікова і працюють в академії на кафедрах стоматологічного і медичного факультетів. Окремі з них займають керівні посади.

Так, Білаш С.М., доцент кафедри гістології, цитології та ембріології являється координатором Болонського процесу в академії.

Доцент Данильченко С.І. являється замісником завідувачою кафедри з навчально-методичної роботи, проводить активну роботу по покращанню матеріально-технічної бази кафедри, удосконаленню навчально-методичної роботи на кафедрі.

Всі учні М.С.Скрипнікова проводять активну виховну роботу в якості кураторів академічних груп.

Серед учнів і послідовників М.С.Скрипнікова на особливу увагу заслуговує й Аветіков Давид Соломонович. Спочатку під керівництвом М.С.Скрипнікова він закінчив аспірантуру і в 2001 році захистив кандидатську дисертацію, присвячену вивченню хірургічної анатомії задньої вушної артерії й артеризованих трансплантатів у зоні її розгалуження. Крім того, під керівництвом професора Соколова В.М. на кафедрі дитячої хірургічної стоматології і пропедевтики хірургічної стоматології з реконструктивною хірургією голови та шиї він опанував техніку пластичних операцій. У цій сфері й були виявлені його великі здібності, вміння оперувати, а тому Давида Соломоновича запросили на посаду доцента зазначеної кафедри. Прагнення до роботи у клініці, науковий ріст, в обмежені терміни дозволили йому успішно завершити докторську дисертацію, присвячену вивченню топографо-анатомічних обґрунтувань підйому та мобілізації клаптів окремих ділянок голови при виконанні пластичних та реконструктивних операцій.

Сьогодні доцент Аветіков Д.С. очолює одну з профільних кафедр стоматологічного факультету кафедру хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії й у своїй роботі широко використовує напрямки керівника і організатора, започатковані його вчителем академіком М.С.Скрипніковим.

В.І. Ляховський після закінчення медичного факультету, як відмінник навчання і учасник громадської роботи, був рекомендований на наукову роботу. Спочатку під керівництвом М.С.Скрипнікова він підготував і успішно захистив кандидатську дисертацію, яка була присвячена вивченню індивідуальних топографо-анатомічних особливостей легеневої зв'язки дорослої людини (1993). Але його потяг до науки, бажання поглиблено займатися хірургічною анатомією грудної порожнини послужили основою підготовки і успішного захисту докторської дисертації, яка була виконана під безпосереднім керівництвом М.С.Скрипнікова і присвячена вивченню вікових та статевих особливостей хірургічної анатомії легневих зв'язок людини та потенційних резервів їхніх артерій в експерименті. Після захисту докторської дисертації В.І. Ляховський працював на посаді доцента кафедри топографічної анатомії і оперативної хірургії під керівництвом М.С.Скрипнікова, на цій кафедрі він здобув досвід викладача і був переведений для подальшої роботи на посаду професора кафедри хірургії №2.

Сьогодні професор В.І.Ляховський очолює кафедру хірургії №1, вносить багато нового в розробку сучасних методів оперативних втручань, забезпечує навчальний процес на високому рівні, готує наукові кадри хірургічного профілю.

Микола Сергійович вважав, що патологічні процеси голови, в більшості випадків, пов'язані з вегетативними вузлами голови. Ось чому він наполягав на вивченні хірургічної анатомії вегетативних вузлів голови. Для цього для вивчення топографоанатомічних особливостей цих вузлів були залучені молоді науковці (Рибалко Т.І., 1992; Рожнов В.Г., 1998;

Дігтяр В.М., 2000; Горбаченко О.Б., 2004; Половик О.Ю., 2005).

Т.І.Рибалко детально вивчила різницю у зовнішній будові крило піднебінного вузла у людей зрілого та похилого віку.

В.Г.Рожнов у своїй кандидатській дисертації детально описав топографо-анатомічні та гістологічні особливості будови піднижньощелепного вегетативного вузла у осіб похилого та старечого віку.

В.М.Дігтяр у своїх дослідженнях представив топографію, зв'язки та структурну організацію війкового вузла у осіб похилого та старечого віку, а О.Б.Горбаченко достатньо повно вивчив топографію, зв'язки та структурну організацію вушного вегетативного вузла у людей зрілого та похилого віку.

О.Ю.Половик на об'ємному матеріалі в своїй кандидатській дисертації описав топографію, структуру та зв'язки під'язикового вегетативного вузла у осіб похилого та старечого віку.

Комплексне дослідження вегетативних вузлів голови, яке було проведене під керівництвом М.С.Скрипнікова має велике практичне значення, так як може бути корисним для клінічної практики.

Аналізуючи вклад академіка М.С.Скрипнікова в розвиток топографічної анатомії і оперативної хірургії можна з впевненістю стверджувати, що всі дослідження, які проводилися Миколою Сергійовичем і його учнями, науковою школою М.С.Скрипнікова, внесли в топографічну анатомію і оперативну хірургію нові відомості щодо численних ділянок організму людини.

Усі дослідження, які проводилися під керівництвом академіка М.С.Скрипнікова, мають велике практичне значення як для кафедр морфологічного профілю, так і клінічних кафедр, а також лікувальних установ.

Ім'я академіка М.С.Скрипнікова увійшло в історію медицини як ім'я відомого морфолога України і може займати належне місце в навчальному процесі на лекціях і практичних заняттях у медичних вузах України.

УДК 616-089 (092)

Т.П. Скрипнікова, Л.Я. Богашова, М.І. Береш

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКОГО, СВЯТОГО ЛУКИ (50 РОКІВ З ДНЯ СМЕРТІ)

Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава)

У вітчизняній літературі жодне ім'я не викликає стільки суперечок, здогадок, легенд, як ім'я Валентина Феліксівича Войно-Ясенецького. З одного боку, це освічений вчений – великий хірург, основними напрямками діяльності якого були: регіонарна анестезія, загальна, торакальна, абдоминальна хірургія, травматологія і ортопедія, урологія, гінекологія, офтальмологія, нейрохірургія, щелепно-лицева хірургія, оториноларингологія; він є топографоанатомом, доктором медицини, професором, лауреатом Сталінської премії, автором всесвітньовідомого керівництва по гнійній хірургії, автором 55 наукових праць по хірургії та анатомії, а з іншого боку – є архієпископом Сімферопольським і Кримським, Тамбовським і Мічурінським – Святим Лукою, покровителем грецької армії (1250 проповідей, 750 з яких склали 12 томів).

Войно-Ясенецький Валентин Феліксівич народився 27 квітня 1877 року в Керчі, в сім'ї місцевого провізора і був третьою дитиною в сім'ї. Навчався спочатку в Кишинівській, а потім в Київській гімназії.

У 1898 році Войно-Ясенецький перевівся з юридичного на медичний факультет Київського університету імені святого Володимира. Навчався він дуже добре і несподівано зацікавився анатомією: вивчав кістки, малював їх і ліпив їх з глини, а препаруванням трупів відразу звернув на себе увагу і однокурсників, і викладачів. Підготовка до кар'єри художника допомогла стати художником в анатомії та хірургії. Ще в університеті юний медик вибрав свій шлях: «бути деревенським, мужицким врачом, помогать бедным людям».

В 1903 році Валентин Феліксівич на відмінно закінчив медичний факультет, але не встиг приступити до роботи в окрузі – розпочалась російсько-японська війна. Молодому лікарю запропонували службу у загоні Червоного Хреста у Забайкаллі, завідування хірургічним відділенням і численні операції, перев'язки, обходи. Так набувався хірургічний досвід, починалось формування хірурга.

В госпіталі молодий лікар познайомився з дівчиною – сестрою милосердя Анною Василівною Ланською, яка невдовзі стала його дружиною.

В січні 1905 року молоді переїхали в Арбатов. Пізніше переїжджає в маленьку сільську лікарню, потім в село Верхній Любаз Курської губернії, де набув таку славу, що до нього стали приїздити хворі не тільки з всієї Курської, але і з сусідніх губерній. Часто згадувався випадок, коли бідний хлопець, сліпий з раннього дитинства, прозрів після зробленої йому операції; через два місяці цей пацієнт земського лікаря зібрав численну кількість сліпих, і всі вони довгим ланцюгом прийшли в сільську лікарню, приводячи один одного за палки і сподіваючись на зцілення...

У Верхньому Любазі сільський лікар Войно-Ясенецький почав займатися науковими дослідженнями, пише перші статті, лікарську діяльність проводить з 9 години ранку до 1-ої години ночі, проводить досліди вирізаного під мікроскопом. А кількість відвідувань в рік досягала 30-35 тисяч, кількість операцій – 700-1100, а показник післяопераційної летальності – всього 4,5-5,5%.

В 1908 році молодий хірург вирішив зайнятися науково-дослідницькою роботою і з цією метою поступити в якості лікаря-екстерна в одну із клінік Московського університету до професора П.І. Дяконова. Земському хірургу була запропонована тема дисертації «Туберкульоз колінного суглобу». Але його цікавила інша проблема – труднощі та небезпека при використанні загального наркозу.

Ця нова тема виявилася набагато складнішою, тому що виходила за рамки чисто клінічної хірургії, вимагала анатомічних досліджень та практики на трупах. Експерименти дали хороші результати. Молодому хірургу вдалося знайти простий і вірний спосіб ін'єкції в ділянку сідничного нерву біля виходу його з порожнини тазу, що професор Браун вважав навряд чи можливим. Знайшов він також спосіб ін'єкції до серединного нерва і регіонарну анестезію всієї кисті руки.